

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2026-59-65>

УДК 658.5:69:620.9

Кривицька Ольга Романівна

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту та маркетингу,
Національний університет «Острозька академія»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0844-3362>

Волкова Мілиця В'ячеславівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і публічного адміністрування,
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2590-9005>**Ковалець Богдан Миколайович**

аспірант,
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-2840-1706>**Olha Kryvytska**

National University of Ostroh Academy

Militsa Volkova, Bogdan Kovalets

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ
В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ БУДІВЕЛЬНИХ
ПІДПРИЄМСТВ****THEORETICAL ASPECTS OF ENERGY CONSERVATION
IN THE MANAGEMENT SYSTEM OF CONSTRUCTION
ENTERPRISES**

Анотація. У статті досліджено теоретичні аспекти енергозбереження в системі менеджменту будівельних підприємств. Узагальнено існуючі підходи до трактування поняття «енергозбереження» та виокремлено його ключові характеристики на основі діяльнісного, процесного та результативного підходів. Обґрунтовано доцільність розгляду енергозбереження як цілісного об'єкта управління в сучасних умовах господарювання. Запропоновано авторські визначення понять «енергозбереження» та «управління енергозбереженням будівельного підприємства». Визначено місце та роль енергозбереження в системі менеджменту будівельного підприємства. Розроблено структурне представлення інтеграції енергозбереження в управлінські процеси. Отримані результати можуть бути використані для подальшого розвитку теоретичних засад енергоменеджменту будівельних підприємств.

Ключові слова: енергозбереження; управління енергозбереженням; енергоефективність; будівельні підприємства; система менеджменту; енергоменеджмент.

Summary. The article examines the theoretical aspects of energy conservation within the management system of construction enterprises. The relevance of the study is due to the high energy intensity of construction processes, increasing energy costs, and the need to ensure sustainable development in modern economic conditions. The paper systematizes existing scientific approaches to the interpretation of the concept of “energy conservation” and identifies its key characteristics based on activity-based, process-oriented, and result-oriented approaches. Particular emphasis is placed on the need to develop a comprehensive theoretical framework for integrating energy conservation into enterprise management systems. The necessity of considering energy conservation not only as a set of measures but as a holistic management object integrated into the enterprise management system is substantiated. Special attention is paid to the industry-specific features of construction enterprises, including project-based organization, high resource intensity, and dependence on external environmental factors, which determine the specifics of energy conservation management. The author proposes refined definitions of the concepts of “energy conservation”

and “energy conservation management of a construction enterprise,” which reflect their systemic, continuous, and adaptive nature. It is determined that energy conservation management should be implemented through the basic management functions, including planning, organization, motivation, and control, ensuring feedback and adaptability of managerial decisions. The place and role of energy conservation in the management system of construction enterprises are substantiated, and its integration into strategic, tactical, and operational levels of management is demonstrated. A conceptual structural representation of the interaction between energy management processes, external environment, and performance outcomes is developed. The results of the study contribute to the development of theoretical foundations of energy management and can be used as a basis for further research in the field of improving management approaches to energy conservation in construction enterprises.

Keywords: energy saving; energy saving management; energy efficiency; construction enterprises; management system; energy management.

Постановка проблеми. Сучасні умови функціонування будівельних підприємств характеризуються високим рівнем енергоємності виробничих процесів, зростанням вартості енергетичних ресурсів, посиленням регуляторних вимог та необхідністю дотримання принципів сталого розвитку. Будівельна галузь традиційно належить до найбільш ресурсоємних сфер економіки, що обумовлює значну частку витрат на енергетичні ресурси у структурі собівартості будівельної продукції та впливає на рівень конкурентоспроможності підприємств.

В умовах енергетичної нестабільності та трансформації ринку енергії питання раціонального використання енергоресурсів набуває стратегічного значення. Енергозбереження виступає не лише інструментом зниження витрат, але й важливим чинником забезпечення економічної ефективності, екологічної безпеки та довгострокового розвитку підприємств. Водночас, у практиці діяльності будівельних підприємств заходи з енергозбереження часто мають фрагментарний характер і не інтегровані у загальну систему управління.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених питанням енергозбереження, недостатньо уваги приділяється його розгляду як складової системи менеджменту підприємства, зокрема з урахуванням галузевої специфіки будівництва. Відсутність комплексного теоретичного підходу до управління енергозбереженням обмежує можливості формування цілісного уявлення про його сутність, функції та місце в системі менеджменту підприємства.

У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність поглиблення теоретичних засад енергозбереження та обґрунтування його ролі в системі менеджменту будівельних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика енергозбереження та підвищення енергоефективності підприємств є предметом дослідження як у нормативно-правовому полі, так і у науковій літературі. Зокрема, у Законі України «Про енергозбереження» [1] було закладено основи державної політики у сфері раціонального використання енергетичних ресурсів, що визначило загальні підходи до розуміння сутності енергозбереження. Водночас слід зазначити, що зазна-

чений закон втратив чинність на підставі Закону України «Про енергетичну ефективність» № 1818-IX від 21.10.2021 року, який формує сучасну нормативну основу у сфері енергоефективності.

Теоретичні та прикладні аспекти енергозбереження розглядаються у працях вітчизняних науковців, де воно трактується як важливий напрям підвищення ефективності діяльності підприємств та забезпечення їх конкурентоспроможності. Зокрема, у дослідженнях Л. Гладки та А. Мироненка [2], Л. Запашук [3] енергозбереження розглядається як комплекс заходів і програм, спрямованих на раціональне використання енергетичних ресурсів. У свою чергу, Т. Базюк та О. Огієвич [4] акцентують увагу на результативному аспекті енергозбереження, пов'язаному зі зниженням рівня енергоспоживання, тоді як А. Павлик [5] підкреслює його значення як складової стратегії енергонезалежності підприємств.

Поряд із цим, у наукових працях значна увага приділяється дослідженню особливостей функціонування та розвитку будівельних підприємств, їх конкурентоспроможності та адаптації до умов економічної нестабільності. Вказані питання розглядаються у роботах І. Назаренка та О. Завори [6], Н. Тюріної, Т. Назарчука, А. Бакая [7], Н. Метеленка [8], Г. Жовтяк та І. Волохової [9], М. Боровик та К. Воробйова [10], М. Гвоздя, В. Логина, Д. Кухара [11], де обґрунтовуються сучасні виклики розвитку будівельної галузі та необхідність підвищення ефективності управління підприємствами.

Таким чином, у наукових дослідженнях сформовано теоретичні підходи до розуміння сутності енергозбереження, а також визначено особливості функціонування будівельних підприємств у сучасних умовах. Водночас питання інтеграції енергозбереження в систему менеджменту будівельних підприємств, зокрема з позицій системного та управлінського підходів, залишаються недостатньо розробленими та потребують подальшого теоретичного обґрунтування.

Мета статті – поглиблення теоретичних засад енергозбереження шляхом уточнення сутності понять «енергозбереження» та «управління енергозбереженням будівельного підприємства», а також обґрунтування його місця і ролі в системі менеджменту будівельних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній економічній науці поняття «енергозбереження» розглядається з різних позицій, що зумовлено багатогранністю цього явища та його значенням для забезпечення ефективного функціонування підприємств. Аналіз існуючих підходів свідчить про відсутність єдиного трактування сутності енергозбереження, що обумовлює необхідність їх систематизації та узагальнення.

Зокрема, у нормативно-правовому полі енергозбереження визначається як діяльність (організаційна, наукова, практична, інформаційна), спрямована на раціональне використання та економне витрачання енергетичних ресурсів із застосуванням технічних, економічних і правових методів [1]. Дане трактування акцентує увагу на комплексному характері енергозбереження та різноманітності інструментів його реалізації.

У наукових дослідженнях енергозбереження розглядається передусім як складна багатокомпонентна категорія. Так, Л. Гладка та А. Мироненко визначають його як комплексну програму, що поєднує технологічну та організаційну складові, спрямовані на раціональне використання енергетичних ресурсів у різних сферах господарювання [2, с. 22]. Подібної позиції дотримується Л. Запашук, яка трактує енергозбереження як сукупність заходів або дій, спрямованих на забезпечення ефективного використання енергоресурсів [3, с. 432].

Водночас окремі науковці акцентують увагу на результативному аспекті досліджуваного поняття. Зокрема, Т. Базюк та О. Огієвич розглядають енергозбереження як результативність дій, що проявляється у зниженні рівня енергоспоживання [4, с. 130], тоді як А. Павлик визначає його як зменшення енерговитрат на одиницю продукції або отриманого ефекту [5, с. 91].

Таким чином, узагальнення існуючих підходів дозволяє виділити кілька ключових напрямів трактування енергозбереження:

- діяльнісний, що розглядає його як сукупність заходів або видів діяльності;
- процесний, що акцентує увагу на безперервності та цілеспрямованості дій;
- результативний, що пов'язує енергозбереження зі зниженням енерговитрат та підвищенням ефективності використання ресурсів.

Незважаючи на значний науковий доробок, більшість існуючих визначень не враховує системного характеру енергозбереження та недостатньо розкриває його роль у контексті управління діяльністю підприємства. Крім того, у наукових працях обмежено висвітлено взаємозв'язок між енергозбереженням та досягненням комплексного економічного, екологічного та соціального ефекту.

З огляду на зазначене, доцільним є уточнення сутності поняття «енергозбереження» на основі поєднання діяльнісного, процесного та результативного підходів.

Пропонується під енергозбереженням розуміти цілеспрямовану діяльність і безперервний процес раціонального та економного використання енергетичних ресурсів, що передбачає зниження енергоємності виробничих і соціально-економічних процесів та забезпечує досягнення економічного, екологічного і соціального ефекту.

Запропоноване визначення відображає багатоконпонентний характер енергозбереження та створює теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження його управлінського аспекту в системі менеджменту будівельних підприємств.

Поглиблення теоретичних засад енергозбереження обумовлює необхідність його розгляду не лише як економічної чи технологічної категорії, а як об'єкта управління. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження сутності управління енергозбереженням, яке дозволяє інтегрувати відповідні процеси у систему менеджменту підприємства.

У загальному розумінні управління передбачає цілеспрямований вплив на об'єкт з метою досягнення визначених цілей через реалізацію основних функцій менеджменту – планування, організації, мотивації та контролю. Відтак управління енергозбереженням доцільно розглядати як специфічний напрям управлінської діяльності, що охоплює процеси формування, реалізації та оцінювання рішень щодо ефективного використання енергетичних ресурсів.

Особливості управління енергозбереженням будівельних підприємств значною мірою визначаються галузевою специфікою. Зокрема, будівельна діяльність характеризується проектною організацією робіт, високою ресурсоемністю, значною тривалістю виробничого циклу та залежністю від зовнішніх факторів, таких як ринкова кон'юнктура, державне регулювання та умови реалізації будівельних проектів [6; 8; 9; 10]. Це зумовлює необхідність адаптивного та комплексного підходу до управління енергозбереженням.

Важливим аспектом є те, що управління енергозбереженням повинно здійснюватися в межах системи енергоменеджменту, яка забезпечує координацію дій щодо планування енергоспоживання, впровадження енергоефективних технологій, контролю використання ресурсів та оцінювання досягнутих результатів. Такий підхід дозволяє забезпечити безперервність управлінського впливу та формування зворотного зв'язку, що є необхідною умовою підвищення ефективності функціонування підприємства.

З огляду на зазначене, управління енергозбереженням доцільно розглядати як інтегровану складову системи менеджменту підприємства, яка забезпечує узгодження стратегічних і операційних цілей у сфері раціонального використання енергетичних ресурсів.

У зв'язку з цим пропонується під управлінням енергозбереженням будівельного підприємства розуміти інтегрований, цілеспрямований, безперервний та адаптивний процес формування, реалізації та контролю управлінських рішень щодо використання енергетичних ресурсів, який функціонує в межах системи менеджменту підприємства та реалізується через виконання функцій планування, організації, мотивації і контролю із забезпеченням зворотного зв'язку, спрямований на зниження енергоємності будівельних процесів, підвищення енергоефективності та досягнення економічного, екологічного і стратегічного ефекту з урахуванням специфіки будівельної діяльності.

Запропоноване визначення дозволяє розглядати управління енергозбереженням як системний процес, що поєднує функціональний, процесний та результативний аспекти управління, а також створює теоретичне підґрунтя для обґрунтування його місця та ролі в системі менеджменту будівельного підприємства.

Варто зазначити, що сучасні підходи до управління діяльністю підприємств передбачають необхідність інтеграції окремих функціональних напрямів у єдину систему менеджменту, що забезпечує узгодженість управлінських рішень та досягнення стратегічних цілей. У цьому контексті енергозбереження доцільно розглядати як важливу складову системи менеджменту будівельного підприємства, яка впливає на ефективність використання ресурсів, результати виробничої діяльності та рівень конкурентоспроможності.

Інтеграція енергозбереження в систему менеджменту передбачає його включення у всі рівні управління – стратегічний, тактичний та операційний. На стратегічному рівні визначаються цілі та пріоритети у сфері енергоефективності, що узгоджуються із загальною стратегією розвитку підприємства. На тактичному рівні формуються програми та заходи з енергозбереження, а на операційному – забезпечується їх безпосередня реалізація у процесі виконання будівельних робіт.

Важливу роль у забезпеченні ефективності інтеграції відіграє система енергоменеджменту, яка виступає функціональною підсистемою загального менеджменту підприємства та забезпечує реалізацію основних управлінських функцій – планування, організації, мотивації та контролю у сфері використання енергетичних ресурсів. Саме через цю підсистему здійснюється координація дій щодо оптимізації енергоспоживання, впровадження енергоефективних технологій та оцінювання досягнутих результатів.

Особливістю інтеграції енергозбереження в будівельній галузі є необхідність врахування специфіки будівельних процесів, що характеризуються високою варіативністю умов виконання

робіт, значною тривалістю виробничого циклу та залежністю від зовнішніх факторів. Це обумовлює доцільність застосування системного підходу до управління енергозбереженням, який забезпечує узгодженість усіх елементів системи та їх орієнтацію на досягнення кінцевого результату – підвищення енергоефективності.

З метою узагальнення теоретичних положень щодо місця та ролі енергозбереження в системі менеджменту будівельного підприємства розроблено структурно-логічну схему (рис. 1).

На рис. 1 представлено місце та роль енергозбереження в системі менеджменту будівельного підприємства, що відображає взаємозв'язок між зовнішнім середовищем, управлінськими процесами та результатами діяльності.

Схема демонструє, що система менеджменту підприємства функціонує під впливом факторів зовнішнього середовища, серед яких особливе значення мають ринок енергетичних ресурсів, державне регулювання, економічні умови та рівень технологічного розвитку. У межах цієї системи формується підсистема енергоменеджменту, яка забезпечує цілеспрямований вплив на процеси використання енергетичних ресурсів.

Центральне місце у представленій структурі займає управління енергозбереженням, яке реалізується через виконання основних функцій менеджменту – планування, організації, мотивації та контролю. Важливим елементом є наявність зворотного зв'язку, що забезпечує замкненість управлінського циклу та дозволяє адаптувати управлінські рішення до змін умов функціонування підприємства.

Результатом реалізації процесів управління енергозбереженням є підвищення енергоефективності, що проявляється у зниженні енергоємності будівельних процесів, оптимізації витрат на енергетичні ресурси та досягненні економічного, екологічного і соціального ефекту.

Отже, представлена схема відображає інтеграцію енергозбереження в систему менеджменту будівельного підприємства та підтверджує доцільність його розгляду як цілісного об'єкта управління.

Висновки. Енергозбереження в сучасних умовах доцільно розглядати як системну категорію, що поєднує діяльнісний, процесний і результативний аспекти та набуває особливого значення в контексті забезпечення ефективності функціонування підприємств. Його інтеграція в систему менеджменту будівельних підприємств трансформує енергозбереження з набору окремих заходів у цілісний об'єкт управління, що забезпечує узгодженість використання ресурсів із стратегічними цілями розвитку.

Управління енергозбереженням виступає невід'ємною складовою системи менеджменту,

Рисунок 1 – Місце та роль енергозбереження в системі менеджменту будівельних підприємств

Джерело: розроблено авторами

реалізація якої через основні управлінські функції та механізми зворотного зв'язку забезпечує підвищення енергоефективності, зниження енергоємності будівельних процесів і формування комплексного економічного, екологічного та соціального ефекту.

Таким чином, теоретичне осмислення енергозбереження як інтегрованого елемента системи менеджменту створює підґрунтя для формування

ефективних управлінських підходів до забезпечення сталого розвитку будівельних підприємств.

Перспективи подальших досліджень доцільно пов'язати з розробленням методичних підходів до оцінювання ефективності управління енергозбереженням, удосконаленням інструментів енергоменеджменту, а також адаптацією сучасних цифрових технологій і міжнародних стандартів до практики діяльності будівельних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Про енергозбереження : Закон України від 01.07.1994 р. № 74/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/74/94> (дата звернення: 30.03.2026).
2. Гладка Л. І., Мироненко А. О. Проблемні аспекти енергозбереження на промислових підприємствах України. *Молодий вчений*. 2016. № 6 (33). С. 21–25. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/6/6.pdf> (дата звернення: 30.03.2026).
3. Запашук Л. В. Енергозбереження як напрям підвищення ефективності виробничої діяльності. *Економіка та суспільство*. 2017. № 9. С. 428–434. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/74.pdf (дата звернення: 30.03.2026).
4. Базюк Т. М., Огісевич О. М. Оптимізація інформаційних потоків при визначенні показників енергоефективності на підприємстві. *Енергетика*. 2014. № 2. С. 129–134.
5. Павлик А. В. Енергозбереження як елемент енергонезалежної стратегії. *Економічний вісник*. 2016. № 4. С. 88–96. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2016/4/EV20164_088-096.pdf (дата звернення: 30.03.2026).
6. Назаренко І. М., Завора О. М. Діагностика діяльності будівельних підприємств в Україні: стан, проблеми та виклики. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 16. URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/871/859> (дата звернення: 30.03.2026).
7. Тюріна Н. М., Назарчук Т. В., Бакай А. А. Управління конкурентоспроможністю будівельних організацій. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 1. С. 213–221.

8. Метеленко Н. Г. Проблеми та орієнтири розвитку підприємств будівельної галузі в сучасних умовах господарювання. *Review of Transport Economics and Management*. 2020. Вип. 4 (20). С. 92–97.

9. Жовтяк Г. А., Волохова І. В. Стан та перспективи розвитку підприємств будівельної галузі України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: економіка і управління*. 2020. Т. 31 (70). № 6. С. 50–55. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-6-8>

10. Боровик М. В., Воробйов К. В. Дослідження проблем управління конкурентоспроможністю вітчизняних будівельних підприємств в умовах економічної нестабільності. *Інтернаука. Серія: економічні науки*. 2026. № 1. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2026-1-11875>.

11. Гвоздь М., Логин В., Кухар Д. Економічна діагностика стану і перспектив розвитку будівельної галузі України. *Вісник Львівського університету*. 2021. Вип. 61. С. 98–110. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2021.61.0.6108>.

References:

1. Law of Ukraine (1994) Pro enerhozberezhennia [On Energy Saving]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/74/94> (in Ukrainian)

2. Hladka L. I., Myronenko A. O. (2016) Problemni aspekty enerhozberezhennia na promyslovykh pidpryiemstvakh Ukrainy [Problematic aspects of energy saving at industrial enterprises of Ukraine]. *Molodyi vchenyi*, no. 6 (33), pp. 21–25. Available at: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/6/6.pdf> (in Ukrainian)

3. Zapashchuk L. V. (2017) Enerhozberezhennia yak napriam pidvyshchennia efektyvnosti vyrobnychoi diialnosti [Energy saving as a direction for increasing production efficiency]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 9, pp. 428–434. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/74.pdf (in Ukrainian)

4. Baziuk T. M., Ohiiievych O. M. (2014) Optymizatsiia informatsiinykh potokiv pry vyznachenni pokaznykiv enerhoefektyvnosti na pidpryiemstvi [Optimization of information flows in determining energy efficiency indicators at the enterprise]. *Enerhetyka*, no. 2, pp. 129–134. (in Ukrainian)

5. Pavlyk A. V. (2016) Enerhozberezhennia yak element enerhonezaleznoi stratehii [Energy saving as an element of energy independence strategy]. *Ekonomichnyi visnyk*, no. 4, pp. 88–96. Available at: https://ev.nmu.org.ua/docs/2016/4/EV20164_088-096.pdf (in Ukrainian)

6. Nazarenko I. M., Zavora O. M. (2025) Diahnostyka diialnosti budivelnykh pidpryiemstv v Ukraini: stan, problemy ta vyklyky [Diagnostics of construction enterprises activity in Ukraine: state, problems and challenges]. *Aktualni pytannia ekonomichnykh nauk*, no. 16. Available at: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/871/859> (in Ukrainian)

7. Tiurina N. M., Nazarchuk T. V., Bakai A. A. (2023) Upravlinnia konkurentospromozhnistiu budivelnykh orhanizatsii [Management of competitiveness of construction organizations]. *Innovation and Sustainability*, no. 1, pp. 213–221. (in Ukrainian)

8. Metelenko N. H. (2020) Problemy ta oriientyry rozvytku pidpryiemstv budivelnoi haluzi v suchasnykh umovakh hospodariuvannia [Problems and directions of development of construction enterprises in modern economic conditions]. *Review of Transport Economics and Management*, vol. 4 (20), pp. 92–97. (in Ukrainian)

9. Zhovtiak H. A., Volokhova I. V. (2020) Stan ta perspektyvy rozvytku pidpryiemstv budivelnoi haluzi Ukrainy [State and prospects of development of construction enterprises in Ukraine]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii: ekonomika i upravlinnia*, vol. 31 (70), no. 6, pp. 50–55. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-6-8> (in Ukrainian)

10. Borovyk M. V., Vorobiov K. V. (2026) Doslidzhennia problem upravlinnia konkurentospromozhnistiu vitchyznianskykh budivelnykh pidpryiemstv v umovakh ekonomichnoi nestabilnosti [Study of competitiveness management problems of domestic construction enterprises under economic instability]. *Internauka. Serii: ekonomichni nauky*, no. 1. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2026-1-11875> (in Ukrainian)

11. Hvozdz M., Lohyn V., Kukhar D. (2021) Ekonomichna diahnostyka stanu i perspektyv rozvytku budivelnoi haluzi Ukrainy [Economic diagnostics of the state and development prospects of the construction industry of Ukraine]. *Visnyk Lvivskoho universytetu*, vol. 61, pp. 98–110. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2021.61.0.6108> (in Ukrainian)

Дата надходження статті: 08.04.2026

Дата прийняття статті: 29.04.2026

Дата публікації статті: 14.05.2026